Элемент нематэрыяльнай гісторыка-культурнай каштоўнасці “Музычна-інструментальная традыцыя (Смаргонскія найрышы)”

Музычна-інструментальная традыцыя, якая захоўваецца на тэрыторыі Смаргонскага раѐна, з’яўляецца адметнай праявай нематэрыяльнай культурнай спадчыны ў вобласці “выканальніцкія мастацтвы”, прадугледжанай пунктам 2b артыкула 2 Канвенцыі ЮНЕСКА аб ахове нематэрыяльнай культурнай спадчыны. Музычна-інструментальная традыцыя Смаргонскага раѐна – ўзор рэпрэзентацыі музычна-інструментальнай выканальніцкай сістэмы фальклору Гродзенскага Панямоння з тыповымі стылістычна-жанравымі (траіста музыка як выканальніцкі стыль, абрадавасць і танцавальнасць як функцыянальнасць музыкі) і марфалагічнымі (саліруючыя (скрыпка), гарманізуючыя (гармонік, акардыѐн ці дуда), рытмізуючыя (бубен з калатушкай ці барабан) інструменты) характарыстыкамі. Народная музыка гісторыка-этнаграфічнага рэгіѐна фарміравалася ва ўзаемадзеянні з культурнымі плынямі суседніх рэгіѐнаў і пад уплывам гістарычных падзей ХХ ст. Элемент складаецца з комплекса ўменняў і навыкаў ансамблевага выканальніцтва ў складзе капэлы традыцыйнай траістай музыкі (падбор музычнай партыі па слыху, дакладнае пачуццѐ рытму, свабоднае валоданне інструментам і музычнай імправізацыяй і інш.), музычна характэрнага мясцовага рэпертуару танцавальнай і абрадавай (вясельнай) музыкі, практыкі музычна-інструментальнага выканальніцтва ў мясцовай супольнасці.

Лакальнай асаблівасцю элемента з’яўляецца шырокавядомая ў рэгіѐне і дакладна зафіксаваная даследчыкамі характэрная партытура мясцовай музычнаінструментальнай капэлі, якая была папулярнай у першай палове ХХ ст. На Смаргоншчыне яна складалася з: саліруючай, вядучай мелодыю скрыпкі, часам – узмоцненай кларнетам, акампануючага мелодыю гармоніка ці акардыѐна, рытмізуючага музычную фактуру барабана. Адметным прадстаўніком мясцовых музыкаў быў Уладзіслаў Іванавіч Буцько (1919-2016 гг.), унікальны музыка-самавук, які большую частку свайго жыцця граў са сваѐй музычнай капэлай танцы і вяселлі па ўсѐй акрузе.

Уладзіслаў Іванавіч Буцько

У 1990-я гады яго выканальніцкае майстэрства «з рукі на руку» пераняў мультыінструменталіст Часлаў Альфонсавіч Жых, які зладзіў сямейную музычную капэлу і арганізаваў калектыў “Гулянок” з вучняў школы мастацтваў. Сёння традыцыйнае музычна-інструментальнае выканальніцтва на падставе руплівa сабраных на Смаргоншчыне мелодый практыкуюць розныя музыкі і калектывы.

Часлаў Жых

Смаргонскія найгрышы ўключаюць цыкл вясельных маршаў, разнастайныя полькі, вальсы, мелодыі розных танцаў і некаторых песень. Элемент адносіцца да «мастацтва стабілізаваных капэль з налажаным міжпакаленным перайманнем». Для такіх капэляў характэрны: стабілізаванасць (сістэматычнае перыядычнае выканальніцтва на мясцовых вяселлях і танцавальных вячорках); абрадавасць (музыка на вяселлях) і танцавальнасць (музыка на танцавальных вячорках); міжпакаленнае перайманне (праяўленае ў сямейным гурце Ч.Жыха, а таксама змешаных (даросла-падлеткава-дзіцячых) калектывах Смаргонскага раѐна.

Для музычнага рэпертуару інструментальнай традыцыі Смаргонскага раѐна характэрны песенны склад мелодыі найгрышаў, паўторнасць і квартавыя хады ў невялікім дыяпазоне гучання мелодыі. Характэрнымі асаблівасцямі Смаргонскіх найгрышаў з’яўляюцца і падкрэсленае акцэнтаванне моцнай долі, яе секвентнае развіццѐ, немудрагелісты і просты рытмічны малюнак, выкарыстанне пераменнасці ладу (у асноўным з мінору ў мажор). Памеры тыповыя цотныя, з устойлівым завяршэннем музычнай фразы. Тыповай асаблівасцю ў характарыстыцы смаргонскіх найгрышаў з’яўляецца іх разнастайнасць у тэмпавых малюнках: ад спакойнапавольных да яскрава хуткіх, што дае ўражанне бясконцага кругазвароту мелодыі, калі запеў і прыпеў паўтараюцца шмат разоў, ствараючы адчуванне бясконцасці руху па крузе.

“Смаргонскія найгрышы”- гэта народная музыка, пад якую танцавалі нашы дзяды і прадзеды, музыка, якая з 1990-х гадоў стала незапатрабаванай з-за разбуральных наступстваў урбанізацыі, а сѐння, дзякуючы руплівай працы яе носьбітаў, адраджаецца і атрымлівае новае дыханне. “Смаргонскія найгрышы” – гэта не толькі першы аб’ект нематэрыяльнай гісторыка-культурнай спадчыны Смаргонскага раѐна, але і наогул, першы выпадак уключэння ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь народнай інструментальнай музыкі.

Прапанову па ўключэнні элемента рыхтаваў з 2018 года раѐнны Цэнтр культуры пры дапамозе спецыялістаў дзіцячай школы мастацтваў імя М.К. Агінскага, Жодзішкоўскіх ясляў-сада – СШ.

Архіўныя фотаздымкі і ўспаміны прадаставілі гісторыка-краязнаўчы музей і рэдакцыя газеты “Светлы шлях.

HOHNER

Папулярныя і вядомыя найгрышы Смаргонскага раёна: Марш “Вясельны” https://youtu.be/wrYSBpvUvRE , вальс “Вішанька” https://youtu.be/BFScO4Rq_wA, полька “Шабасоўка”, танцы “Ліцвін” https://youtu.be/h1xtqdTeuqM і “Нарэчанька” https://youtu.be/YGisHYgpU0M. Гэтыя простыя і такія родныя мелодыі ведае амаль кожны жыхар Смаргоншчыны.

Хто выконвае “Смаргонскія найгрышы” у наш час?

Узор выдатнай культурнай каштоўнасці на высокім узроўні прэзентуецца праз творчасць ***ўзорнага ансамбля народнай музыкі “Гулянок”*** (школа мастацтваў імя М. К. Агінскага);

Фестываль
народнай інструментальнай
музыкі

СКАРБЫ
Рэгіянальны фестываль традыцыйнай

- ***ўзорнага фальклорнага гурта “Нальшчаначка”*** (Жодзішкаўская СШ).

БРЕСТСКАЯ

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь
Нацыянальны цэнтр мастацкай творчасці дзяцей і моладзі
16-17
КРАСАВІКА
НАШЧАДКІ
"НАЛЬШЧАНАЧКА"
узорны фальклорны гурт

СИМВОЛЫ - НАША ГОРДОСТЬ
Символы - это память поколений.
Они должны в себя вобрать все самое лучшее, что было у народа в его истории.
© А.Г. Лукашенко

- калектыў народнай інструментальнай музыкі “Кушлянская капэла”

На сённяшні дзень распрацавана і зацверджана праграма захавання элемента нематэрыяльнай культурнай спадчыны “Смаргонскія найгрышы” на пяць год, якая ўключае меры для захавання, развіцця і папулярызацыі элемента. Смаргонцы могуць ганарыцца тым, што іх музыку будуць ведаць ва ўсёй Беларусі. Гэта частка нашай гісторыі і культуры, наша каштоўнасць, наша спадчына, якая дасталася нам ад продкаў. Яе захаванне дэманструе існаванне нацыянальнай асаблівасці нашай супольнасці, яе жывую душу.

Першы фестываль інструментальнай народнай музыкі

“Іграю, як знаю, скачу, як хачу”2022 год

Дзякуючы таму, што элемент выканальніцкага мастацтва «Смаргонскія найгрышы» атрымаў статус гісторыка-культурнай каштоўнасці, 18 чэрвеня 2022 года на базе музея-сядзібы Ф.Багушэвіча ў Кушлянах ўпершыню быў арганізаваны фестываль інструментальнай народнай музыкі! Удзел у ім прынялі пяць калектываў: гурт “Анягож” з Мінска, узорны ансамбль народнай музыкі “Гулянок” і народны нсамбль народнай музыкі “Явар” са Смаргоні, узорны фальклорны калектыў “Нальшчаначка” з Жодзішак і гурт “Кушлянская капэла”.

Мэтамі і задачамі Фестывалю:

-захаванне, развіццё і папулярызацыя традыцыйнай музычнаінструментальнай культуры, якая сёння аднаўляецца ў Смаргонскім раёне;

- дэманстрацыя лепшых ўзораў народнага інструментальнага выканальніцтва носьбітамі і пераемнікамі музычнай спадчыны;

- захаванне і трансляцыя аўтэнтычнага народнага мастацтва, папулярызацыя лепшых узораў традыцыйнай культры з улікам фактару лакальнай спецыфікі і самабытнасці;

- выяўленне і падтрымка музычна адораных людзей, развіццё іх творчага патэнцыялу.

Фестываль садзейнічаў вяртанню жывой прыгожай атмасферы свята, прыгожай камунікацыі з музычнымі і з танцавальнымі сродкамі, і тым самым – аднаўленню не толькі музыкі, але і пэўнай культуры беларускага традыцыйнага адпачынку!

Другі фестываль інструментальнай народнай музыкі

“Іграю, як знаю, скачу, як хачу”2024 год.

Трэці фестываль інструментальнай народнай музыкі

“Іграю, як знаю, скачу, як хачу”2026 год.

Калектыў народнай інструментальнай музыкі “Кушлянская капэла”, які дзейнічае на базе ДУК “Смаргонскі раённы цэнтр культуры”, засвоіў і выкарыстоўвае найгрышы: “Смаргонскі вальс, “Сядзела на сасне”, “Кракавяк”, “Акуліна”, “Вясельны вальс”, “Падэспань”, “Полька”, “Факстрот”, “Лысы”.

Засвоены найгрышы “Крэўскі мазурэк” і “Вясельны марш” (А.А. Высоцкі), таксама калектыў вядзе актыўную працу над засваеннем найгрышаў “Кушлянскай капэлы” з архіва Уладзіміра Бярберава.

З мэтай гучання найгрышаў у натуральным для іх асяродзі і адначасова папулярызацыі элемента калектыў прыняў ўдзел у: абласным фестывалі традыцыйнай культуры “Скарбы Гродзеншчыны”; фестывалі – кірмашы “Кераміка Крэва”; абласным фестывалі рэгіянальнага фальклору “Панямоння жыватворныя крыніцы”; абласным фестывалі-свяце “Танцуем па-даўнейшаму” (2023 г.).

У 2026 г. у аг. Жодзішкі адбылася летняя школа традыцыйных танцаў. Пад смаргонскія найгрышы ад гурта “Кушлянская капэла” прайшлі майстар-классы па побытавых танцах.